

**“ O'QUVCHILARDA ALTRUISTIK FAZILATLARNI RIVOJLANTIRISHDA
INTERFAOL METODLAR VA
INNOVATSION YONDASHUVLARNING SAMARADORLIGI”**

Umarova Marhamat Hayrullayevna
Namdu tadqiqotchisi ,Oriental universiteti

Annotatsiya: *Ushbu tezisda o'quvchilar altruistik fazilatlarini shakllantirishning dolzarb muammolari yoritilgan bo'lib, ta'lim jarayonida interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlarning ahamiyati hamda samaradorligi tahlil qilinadi. Altruizmning mohiyati, uning tarkibiy qismlari va zamonaviy jamiyatda yoshlarda ushbu fazilatlarni rivojlantirish zaruriyati asoslab berilgan. Loyihalar metodi, keys-stadi, rolli o'yinlar, geymifikatsiya va raqamli texnologiyalar kabi interfaol va innovatsion vositalarning altruistik xatti-harakatlarni shakllantirishdagi amaliy imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Maqola altruistik qadriyatlarga ega, ijtimoiy faol va mas'uliyatli shaxsni tarbiyalashda pedagogik strategiyalarni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar bilan yakunlanadi.*

Kalit so'zlar: *Altruizm, interfaol metodlar, innovatsion yondashuvlar, o'quvchilar, samaradorlik, axloqiy tarbiya, empatiya, ijtimoiy mas'uliyat*

Kirish

Bugungi globallashuv va texnologik taraqqiyot davrida insoniyat oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni saqlash va yosh avlodni insonparvarlik ruhida tarbiyalashdir. Xususan, altruizm – boshqalarga beg'araz yordam berish, ularning farovonligi uchun harakat qilish, o'z manfaati emas, balki jamiyat manfaatini ustun qo'yish kabi fazilatlar har qanday sog'lom jamiyatning poydevorini tashkil etadi. Afsuski, hozirgi kunda ba'zi yoshlar orasida individualizm, xudbinlik va o'zgarlar muammolariga befarqlik tendensiyalari kuzatilmoqda. Bu esa ta'lim tizimi oldiga o'quvchilarda altruistik fazilatlarni samarali shakllantirish vazifasini qo'yadi.

An'anaviy ta'lim metodlari ko'pincha bilimlarni uzatishga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarda amaliy ko'nikmalar va ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarni, xususan, altruizmni rivojlantirishda yetarlicha samarali bo'lmay qolmoqda. Shu bois, pedagogik amaliyotga interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali bu muammoni hal etish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ushbu tezis maqsadi o'quvchilarda altruistik fazilatlarni rivojlantirishda interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlarning samaradorligini ilmiy-nazariy asoslash va amaliy imkoniyatlarini ko'rsatishdan iborat.

1. Altruizmning mohiyati va uning tarbiyaviy ahamiyati

Altruizm tushunchasi falsafa, psixologiya va pedagogika fanlarida keng o'rganilgan. Falsafada altruizm insoniy fazilatlarning yuksak ko'rinishi sifatida baholansa, psixologiyada uning motivlari, empatiya bilan bog'liqligi va xatti-harakatlardagi

namoyon bo'lishi tahlil qilinadi. Pedagogika nuqtai nazaridan, altruizm – bu shaxsning boshqalarning farovonligini o'ylab harakat qilishga undaydigan ijtimoiy-axloqiy sifatlar majmui bo'lib, u rahm-shafqat, hamdardlik, saxovat, adolat, ijtimoiy mas'uliyat va o'zaro yordam kabi komponentlarni o'zichiga oladi.

O'quvchilarda altruistik fazilatlarni rivojlantirish bir qator sabablarga ko'ra muhimdir:

- Shaxsiy rivojlanish: Altruistik shaxslar yuqori darajada empatiyaga ega bo'lib, o'zgalar bilan yaxshi munosabatlar o'rnatadilar, o'zlarini baxtliroq his qiladilar va hayotga nisbatan ijobiy munosabatda bo'ladilar.

- Ijtimoiy uyg'unlik: altruistik xatti-harakatlar jamiyatda o'zaro ishonch, hamjihatlik va barqarorlikni ta'minlaydi.

- Fuqarolik mas'uliyati: Yoshlarda altruizmning shakllanishi ularning faol va mas'uliyatli fuqarolar bo'lib yetishishiga xizmat qiladi, jamiyat muammolariga befarq bo'lmaslikka o'rgatadi.

2. Interfaol metodlarning altruistik fazilatlarni rivojlantirishdagi roli

Interfaol metodlar o'quvchilarni o'quv jarayoniga faol jalb etishga qaratilgan bo'lib, ularga nafaqat bilim olish, balki ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi. Altruistik fazilatlarni shakllantirishda quyidagi interfaol metodlar samarali hisoblanadi:

1. Loyihalar metodi: O'quvchilar guruh bo'lib ijtimoiy ahamiyatga ega muammolarni hal qilishga qaratilgan loyihalarda ishtirok etadilar (masalan maktabni obodonlashtirish, qariyalar uyiga yordam, tabiatni asrash). Bu jarayonda ular bir-birlariga yordam berishni, mas'uliyatni bo'lishishni, umumiy maqsad yo'lida hamkorlik qilishni o'rganadilar.

2. Keys-stadi (vaziyatli masalalar): O'quvchilarga altruistik qarorlar qabul qilishni talab etuvchi real yoki xayoliy vaziyatlar beriladi. Ular vaziyatni tahlil qilib, turli yechimlarni muhokama qilib, o'zgalar manfaatini hisobga olgan holda xulosa chiqarishni o'rganadilar. Bu empatiya va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

3. Rolli o'yinlar: O'quvchilar turli ijtimoiy rollarni ijro etib, o'zgalar pozitsiyasiga kirishadi. Bu ularga boshqalarning his-tuyg'ularini tushunishga, muammolariga hamdard bo'lishga va altruistik xatti-harakatlarni amalda sinab ko'rishga yordam beradi.

4. Munozara va debat: Ma'lum bir axloqiy dilemma yoki ijtimoiy muammo

5. yuzasidan munozaralar tashkil etish o'quvchilarga o'z fikrlarini asoslash,

6. boshqalarning fikrlarini hurmat qilish va umumiy yechim topishga intilishni o'rgatadi. Bu esa o'zaro tushunish va bag'rikenglikni oshiradi.

3. Innovatsion yondashuvlarning altruistik fazilatlarni shakllantirishi

Zamonaviy innovatsion yondashuvlar ta'limni yanada qiziqarli va samarali qilish bilan birga, altruistik fazilatlarni rivojlantirish uchun ham yangi imkoniyatlar ochadi:

1. Geymifikatsiya (o'yinlashtirish): O'quv jarayoniga o'yin elementlarini kiritish orqali o'quvchilar altruistik harakatlar uchun bonuslar, ballar yoki rag'batlantirishlarga ega bo'lishlari mumkin. Misol uchun, "yordam berish yoki "hamkorlik" kabi vazifalar uchun o'yin ballari berish o'quvchilarni bu xatti-harakatlarga undaydi.

2. Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy loyihalar: O'quvchilar internet orqali turli xayriya loyihalarida ishtirok etishlari, onlayn tarzda ijtimoiy muammolarga e'tibor qaratuvchi videolar, plakatlar yaratishlari yoki virtual ko'ngillilik faoliyatida ishtirok etishlari mumkin. Bu global miqyosda altruizmi namoyon etish imkonini beradi.

3. Virtual va kengaytirilgan reallik (VR/AR): VR/AR texnologiyalari yordamida o'quvchilar qiyin hayotiy sharoitlarni, boshqa madaniyatlarni yoki tabiiy ofatlar oqibatlarini "boshdan kechirishlari" mumkin. Bu esa ularda chuqur empatiya, rahmshafqat hissini uyg'otadi va yordam berish istagini kuchaytiradi.

4. STEAM/STEM ta'limi elementlari: Ilm-fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika (STEAM) sohalaridagi loyihalar orqali o'quvchilar real hayot muammolariga (masalan, atrof-muhitni muhofaza qilish, energiya samaradorligi) yechim topishadi. Bu jarayon jamoaviy ishlash, umumiy maqsad uchun harakat qilish va jamiyatga foyda keltirish kabi altruistik motivlarni shakllantiradi.

4.Samaradorlik va istiqbollar

Interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlarning o'quvchilarda altruistik fazilatlarni rivojlantirishdagi samaradorligi quyidagilar bilan belgilanadi:

- Faol ishtirok: O'quvchilar passiv tinglovchi emas, balki jarayonning faol ishtirokchisiga aylanadilar, bu esa bilimlarni va qadriyatlarni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi.

- Amaliy tajriba: Nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash imkoniyati altruistik xatti-harakatlarni o'zlashtirish va mustahkamlash uchun muhimdir.

- Empatiya rivojlanishi: Turli rollarni ijro etish va keys-stadi tahlil qilish orqali o'quvchilar boshqalarning his-tuyg'ulari va ehtiyojlarini chuqurroq tushunishni o'rganadilar.

- Jamoaviy ruh: Interfaol usullar jamoada ishlash, o'zaro yordam berish va umumiy mas'uliyatni his qilishni kuchaytiradi.

- Motivatsiya: Innovatsion va o'yinlashtirilgan yondashuvlar o'quvchilarning qiziqishini oshiradi, ularni altruistik faoliyatga ko'proq jalb etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarda altruistik fazilatlarni rivojlantirish zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biridir. An'anaviy ta'lim metodlari bu borada cheklangan imkoniyatlarga ega bo'lsa, interfaol metodlar (loyihalar, keys-stadi, rolli o'yinlar, munozaralar) va innovatsion yondashuvlar (geyemifikatsiya, raqamli texnologiyalar, VR/AR) o'quvchilarni faol jalb etish, ularga amaliy tajriba berish va empatiya hissini kuchaytirish orqali yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Ushbu metodlarni ta'lim jarayoniga keng tatbiq etish orqali biz altruistik, ijtimoiy mas'uliyatli va insonparvar shaxslarni tarbiyalashimiz mumkin.

Tavsiyalar

1. Ta'lim dasturlariga altruistik fazilatlarni rivojlantirishga qaratilgan interfaol va innovatsion darsliklarni, o'llanmalarni kiritish.

2. Pedagog kadrlarni interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish bo'yicha uzluksiz malaka oshirish kurslari orqali tayyorlash.
3. Maktablar va oliy ta'lim muassasalarida ijtimoiy loyihalar, ko'ngillilik faoliyatini kengaytirish va raqamli platformalar orqali altruistik harakatlarni qo'llab-quvvatlash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni.
3. Avloniy, A. (2007). Turkiy Guliston yohud Axloq. – Toshkent: O'qituvchi.
4. Batson, C. D. (1991). The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer. – Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. (ingliz tilida)
5. Comte, A. (1875). System of Positive Polity. – London: Longmans, Green, and Co. (ingliz tilida)
6. Dewey, J. (1916). Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education. – New York: The Macmillan Company. (ingliz tilida)